

Warszawa, 22-05-2023 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.570.4.2023.KK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Pomieszczenia
dla Osób Zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia
Komendy Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim**

1. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹. Polska przystąpiła do OPCAT na podstawie uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie i stanowi on część krajowego porządku prawnego (art. 87 i 91 Konstytucji). Podpisując OPCAT, Polska zobowiązała się do utworzenia krajowego mechanizmu prewencji, którego funkcję

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą działającego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)².

KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa – strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem³. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej⁴”.

Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie swojej wizyty członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁵. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁶.

Spostrzeżenia KMPT czynione podczas wizytacji opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁷.

² Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r., poz. 627, ze zm.).

³ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁴ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁵ Zob. art. 20 OPCAT.

⁶ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁷ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. przykładowo Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2021 r., Część II – Jak pracuje KMPT?

KMPT nie jest organem dochodzeniowo-śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁸. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur i złego traktowania osób pozbawionych wolności oraz zaproponowanie rozwiązań mających na celu wyeliminowanie tego ryzyka. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ⁹ oraz zalecenia organów międzynarodowych.

W każdym przypadku, kiedy przedstawiciele Krajowego Mechanizmu ujawnią ryzyko zaistnienia naruszeń praw osób pozbawionych wolności (nawet jeśli jego istnienie wynika jedynie z relacji osób pozbawionych wolności), KMPT jest zobowiązany do wydania odpowiedniego zalecenia w raporcie. Dlatego też na zalecenia końcowe w niniejszym raporcie należy patrzeć nie tylko przez pryzmat nieprawidłowości, które już zaistniały, lecz także przez pryzmat prewencji.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny jednostki organizacyjnej Policji) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie od tego, czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że „żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna

⁸ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, pkt 6. Zobacz również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, New York and Geneva 2018, s. 4-6.

⁹ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób”.

3. Uwagi wstępne na temat wizytacji

Na podstawie art. 19 OPCAT oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 3 kwietnia 2023 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zlokalizowanego na terenie Komendy Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim (dalej jako: PdOZ). Celem wizytacji było sprawdzenie traktowania i warunków detencji osób zatrzymanych przez Policję oraz rekomendowanie rozwiązań, które wzmocnią ich ochronę przed ryzykiem tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

W skład zespołu wizytującego wchodziło: Klaudia Kamińska, Rafał Kulas (prawnicy) oraz Aleksandra Osińska (psycholog).

W trakcie wizytacji zespół monitorujący:

- przeprowadził wstępną rozmowę z Panem asp. szt. Marianem Barczewskim (Naczelnik Wydziału Prewencji i Ruchu Drogowego KPP Aleksandrów Kujawski);
- dokonał oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń PdOZ;
- przeprowadził poufne rozmowy z funkcjonariuszami Policji;
- zapoznał się z prowadzoną na miejscu dokumentacją;
- wykonał dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji dokonano analizy informacji przekazanych przez Komendanta Powiatowego Policji w Aleksandrowie Kujawskim.

Niniejszy raport wskazuje problemy systemowe, wymagające zmiany prawa lub praktyki jego stosowania, oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania.

4. Utrudnienia w realizacji mandatu KMPT

W dniu wizyty przedstawiciele KMPT nie odnotowali utrudnień w wykonywaniu swoich uprawnień. Uzyskali między innymi dostęp do wybranych przez siebie pomieszczeń, mogli odbyć poufne rozmowy z funkcjonariuszami oraz dokonać analizy wskazanej przez siebie dokumentacji. Policjanci wykazywali się przy tym profesjonalną, życzliwą postawą, co miało bezpośredni wpływ zarówno na efektywność wykonywanych zadań służbowych, jak i atmosferę pracy.

W trakcie wizytacji KMPT zwrócił się do Komendanta Powiatowego Policji w Aleksandrowie Kujawskim o przesłanie wybranych kopii nagrań z monitoringu PdOZ. W odpowiedzi z dnia 15 kwietnia 2023 r. Komendant Powiatowy Policji w Aleksandrowie Kujawskim poinformował: „zgodnie ze stanowiskiem Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej Komendy Głównej Policji pismo z dnia 22 lutego 2023 roku wskazano, że w odniesieniu do zasad udostępniania Rzecznikowi w związku z wykonywaniem zadań materiałów audiowizualnych, a także materiałów audio lub video może odbywać się wyłącznie podczas wizytacji na miejscu w jednostce organizacyjnej Policji, a zatem nie zrealizujemy złożonego wniosku o udostępnienie nagrań z monitoringu wizyjnego”.

W przywołanej opinii wskazano m.in. że „uprawnienie do przetwarzania informacji, w tym danych osobowych, w zakresie niezbędnym do realizacji zadań Rzecznika określone w art. 17c ust. 1 i 2 ustawy o RPO nie jest równoznaczne z prawem do żądania przekazania, czy udostępnienia ani też z prawem do uzyskiwania przez Rzecznika dokumentów czy materiałów, w tym materiałów audiowizualnych, wideo lub audio, ze względu na to, że prawo do żądania udostępnienia, przekazania Rzecznikowi czy uzyskania przez Rzecznika dokumentów lub materiałów od organów władzy publicznej, w tym w ramach sprawowania mandatu krajowego mechanizmu prewencji nie zostało określone ani w art. 20 Protokołu do Konwencji w sprawie tortur, ani w art. 13 ustawy o RPO”.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur nie podziela wniosków wskazanych we wskazanej opinii prawnej i stoi na stanowisku, iż art. 20 pkt b OPCAT stanowi podstawę uprawniającą pracowników KMPT do zapoznawania się także ze zarchiwizowanym materiałem dotyczącym traktowania osób pozbawionych wolności. Warto podkreślić, że praktyka taka była stosowana bez przeszkód do dnia 22 lutego br., kiedy to po raz pierwszy została zanegowana w piśmie Zastępcy Komendanta Głównego Policji – nadinsp. Romana Kustera. Niczym nieuzasadnione, w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, odstąpienie przez Policję od stosowania tej praktyki prowadzi do znacznego utrudnienia wykonywania mandatu Krajowego Mechanizmu, wpływając tym samym na brak możliwości rzetelnego i wszechstronnego sprawdzenia warunków oraz sposobu traktowania osób pozbawionych wolności w jednostkach Policji.

5. Charakterystyka PdOZ

Wizytowany PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Posiada on łącznie 9 miejsc dla osób zatrzymanych, które rozmieszczone są w 4 pokojach (w tym jeden pokój 3-osobowy i trzy pokoje 2-osobowe).

W trakcie wizytacji przedstawicieli KMPT w PdOZ nie przebywała żadna osoba zatrzymana.

W PdOZ KPP Aleksandrów Kujawski łącznie pełni służbę ochronną 15 policjantów. Na jednej zmianie służbę pełni 1 policjant w systemie 8- lub 12-godzinnym.

W 2022 roku w PdOZ ogółem zatrzymano 385 osób, w tym podejrzanych o popełnienie przestępstwa – 216 osób, na polecenie sądu lub prokuratora – 99 osób, odprowadzonych do wytrzeźwienia – 69 osób (67 mężczyzn i 2 kobiety). Od 1 stycznia 2023 r. do 31 marca 2023 r., zatrzymano w PdOZ ogółem 41 osób, w tym podejrzanych o popełnienie przestępstwa – 41 osób, na polecenie sądu lub

prokuratora – 30 osób, doprowadzonych w celu wytrzeźwienia – 15 osób (12 mężczyzn i 3 kobiety).

W 2022 roku, jak i w I kwartale 2023 roku, nie odnotowano żadnych wydarzeń nadzwyczajnych w PdOZ, nie zastosowano żadnych środków przymusu bezpośredniego wobec zatrzymanych w PdOZ oraz nie odnotowano przypadków samoagresji.

6. Problemy systemowe

6.1 Brak odpowiedniej obsady w PdOZ

Służba w PdOZ pełniona jest przez jednego funkcjonariusza, co jest zgodne z zarządzeniem Komendanta Głównego Policji¹⁰. W ocenie KMPT jedna osoba nie jest jednak w stanie jednocześnie wykonywać obowiązków proceduralnych (takich jak wypełnianie dokumentacji), kontrolnych i związanych z realizacją praw osób zatrzymanych (np. umożliwienie im dostępu do toalety). Utrudnione jest również efektywne reagowanie na ewentualne zdarzenia nadzwyczajne (np. podejmowane próby samobójcze).

Taki sposób organizacji służby może być również niebezpieczny dla samego funkcjonariusza pełniącego służbę w PdOZ. Wyklucza bowiem możliwość wzajemnej asekuracji funkcjonariuszy i sprawnej reakcji na wypadek agresji fizycznej ze strony zatrzymanego.

Z uwagi na powyższe, KMPT od wielu lat postuluje zmianę obowiązujących przepisów¹¹.

6.2 Osadzanie w PdOZ osób zatrzymanych do wytrzeźwienia

W 2022 r. ok. 18%, a w 2023 r. ok. 36% (do dnia 31 marca 2023 r.) wszystkich osób zatrzymanych stanowiły osoby doprowadzone do wytrzeźwienia.

¹⁰ Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz. Urz. KGP poz. 42 ze zm.), kierownik jednostki organizuje służbę w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co najmniej jeden policjant.

¹¹ Zob. Raport RPO z działalności KMPT za 2021 r., s. 65.

Tymczasem policyjne miejsca zatrzymań nie są przygotowane do zapewnienia osobom zatrzymanym do wytrzeźwienia odpowiednich warunków i bezpieczeństwa. Poza badaniem lekarskim przed przyjęciem, nie istnieje obecnie wymóg zapewnienia stałej opieki medycznej takim osobom. Brakuje zatem lekarza, który czuwałby w jednostkach policyjnych nad trzeźwieniem osób zatrzymanych i fachowo kontrolował ich stan zdrowia. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo osób zatrzymanych do wytrzeźwienia spada na funkcjonariuszy Policji, którzy nie są do tej roli przygotowani i w sytuacjach podejrzenia pogorszenia stanu zdrowia mogą jedynie udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać zespół ratownictwa medycznego. Takie systemowe rozwiązanie nie zapewnia zatrzymanym odpowiedniej ochrony zdrowia i wymaga zmiany.

Warto w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z zaleceniem Podkomitetu ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT) Polska powinna wprowadzić system gwarantujący osobom przebywającym w areszcie policyjnym i wymagającym leczenia (w tym pomocy psychiatrycznej) szybki dostęp do takiego bezpłatnego leczenia¹².

Powyższy problem systemowy jest już od wielu lat wskazywany przez KMPT i jak na razie nie został przez odpowiednie władze rozwiązany¹³.

6.3 Badanie medyczne osób zatrzymanych

Badanie lekarskie zatrzymanych i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu,

¹² Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 54.

¹³ Zob. Raport RPO z działalności KMPT za 2021 r., s. 64.

Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu oraz Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu¹⁴.

Zgodnie z rekomendacjami CAT (Komitet Przeciwko Torturom) Polska powinna podjąć skuteczne środki w celu zagwarantowania, aby osoby zatrzymane zostały poddane poufnemu badaniu lekarskiemu przez niezależnego lekarza w ciągu 24 godzin od ich przybycia do miejsca zatrzymania. Powinny mieć też prawo wnioskowania o niezależne badanie medyczne w dowolnym momencie¹⁵.

SPT zaleca, aby Polska podjęła odpowiednie kroki, by wszystkie osoby aresztowane były niezwłocznie, bezpłatnie zbadane przez specjalistę medycznego, który jest w stanie pracować niezależnie, bez obecności policjanta. Zgodnie z Protokołem stambulskim tacy specjaliści medyczni powinni zostać przeszkoleni w zakresie badania osób, które mogły być poddane torturom lub złemu traktowaniu, i dokumentowania takich przypadków¹⁶.

W wizytowanej jednostce badaniu lekarskiemu przed umieszczeniem w PdOZ poddaje się osoby zatrzymane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję¹⁷ oraz wszystkie osoby nietrzeźwe (zarówno te osadzone do wytrzeźwienia, jak i zatrzymane z innych przyczyn, np. w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa). Wszystkie obrażenia odnotowywane są w książce przebiegu służby oraz w zaświadczeniu lekarskim przy protokole zatrzymania.

Pomimo iż obowiązujące przepisy prawa krajowego nie określają takiego obowiązku, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur od wielu lat postuluje badanie wszystkich osób zatrzymanych przez Policję, przed ich umieszczeniem w PdOZ.

¹⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. przykładowo: Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, 25.06.2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30; Raport z wizyty w Polsce, 25.07.2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 27.

¹⁵ Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 29 August 2019, CAT/C/POL/CO/7, § 16.

¹⁶ Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, § 55.

¹⁷ Dz. U. poz. 1102 ze zm.

Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie zwracał uwagę na konieczność wprowadzenia obowiązku przeprowadzania badań lekarskich każdej osoby zatrzymanej przez funkcjonariuszy Policji, m.in. w wystąpieniu generalnym z 2 października 2020 r. skierowanym do Komendanta Głównego Policji¹⁸ oraz w Raportach rocznych Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur¹⁹.

Przeprowadzenie badania chroni także samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas pobytu osoby zatrzymanej pod nadzorem Policji. Co także istotne, świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowanie pełni funkcję odstraszającą. Wieloletnie analizy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur wskazują, że osoby zatrzymane doświadczające tortur lub innych form złego traktowania ze strony funkcjonariuszy Policji umieszczane były w PdOZ bez uprzedniego badania lekarskiego, co w późniejszym czasie utrudnia wykazanie, czy obrażenia pokrzywdzonych powstały w czasie ich pobytu w jednostce Policji czy jeszcze przed zatrzymaniem²⁰.

Kwestia obligatoryjnych badań lekarskich osób zatrzymanych była podnoszona także przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. W sprawie Dzwonkowski p. Polsce²¹, Trybunał w swoim wyroku zawarł standard mówiący o tym, iż osoba przebywająca pod nadzorem Policji powinna po jego zakończeniu znajdować się w stanie nie pogorszym w stosunku do tego, w jakim była przyjmowana. Jeżeli opuszczając jednostkę Policji, ma obrażenia fizyczne, których nie miała, przybywając do niej, na

¹⁸ Zob. Wystąpienie Generalne Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie tzw. gwarancji antytorturowych, KMP.570.4.2020.

¹⁹ Zob. Raport z działalności KMPT w 2019 r. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-zdzialalnoscikrajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-w-2019-r>. w 2020 r. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-KMPT2020> oraz 2021 r. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-dzialalnosc-kmpt-2021>.

²⁰ Zob. Wystąpienie Generalne RPO z dnia 18.04.2017 r. do Ministra Sprawiedliwości, KMP.570.3.2017; Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w roku 2016, s. 196-199; raport dostępny pod adresem <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-zdzialalnoscikrajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-w-polsce-kmp-w-roku-2016>; Przepisy o przestępstwie tortur w Polsce – Analiza prawomocnych wyroków dotyczących przestępstw z art. 231, 246 oraz 247 Kodeksu karnego, Warszawa 2021; https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Tortury_w_Polsce_Raport_KMPT_lipiec_2021.pdf

²¹ Wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2007 r. w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce, skarga nr 46702/99.

państwie ciąży obowiązek wyjaśnienia, w jakich okolicznościach one powstały. Tylko objęcie badaniami wstępnymi wszystkich osób zatrzymanych przez Policję umożliwi porównanie ich stanu zdrowia w momencie przyjęcia do Pomieszczenia ze stanem, w jakim są z niego zwalniane.

6.4 Dostęp do pomocy prawnej od początku zatrzymania

W Polsce nie funkcjonuje system pomocy prawnej, który umożliwiłby każdemu zatrzymanemu bezpłatny kontakt z adwokatem lub radcą prawnym, bezpośrednio po zatrzymaniu. Tymczasem właśnie w okresie bezpośrednio następującym po pozbawieniu wolności ryzyko tortur i złego traktowania jest największe.

Zgodnie z polskim prawem wnioski o przyznanie obrońcy z urzędu można złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Do czasu wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania), co w połączeniu z brakiem innych zabezpieczeń (takich jak obowiązkowe badanie medyczne po zatrzymaniu i brak rejestracji obrazu i dźwięku z przesłuchania) sprzyja torturom. Szczególnie trudna jest sytuacja osób mniej zamożnych, których nie stać na zaangażowanie obrońcy z wyboru. Takie osoby są de facto pozbawione pomocy prawnej na początkowym etapie postępowania karnego.

Kontakt z niezależnym, profesjonalnym pełnomocnikiem stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych i innych przysługujących zatrzymanemu uprawnień, sprzyja rzetelności i jakości postępowania karnego oraz chroni samych funkcjonariuszy na wypadek pomówień dotyczących metod ich pracy.

Problem ten został dostrzeżony również przez instytucje międzynarodowe: Komitet Przeciwko Torturom²², Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur²³

²² Zob. Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom dotyczące siódmego raportu okresowego Polski, CAT/C/POL/CO/7, par. 15 pkt a, par. 16 pkt a.

²³ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 51-52.

i Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu²⁴.

Był również sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich Ministrowi Sprawiedliwości²⁵.

Warto również podkreślić, że nie wprowadzając odpowiedniego systemu pomocy prawnej, Polska narusza obowiązek zagwarantowania obywatelom Unii Europejskiej przebywającym na jej terytorium realizacji uprawnień wynikających z unijnych dyrektyw.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych²⁶.

Z kolei na podstawie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub

²⁴ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce w 2017 r. [CPT/Inf (2018) 39, par. 25] oraz w 2019 r. [CPT/Inf (2020) 31, par. 19, 21-22.

²⁵ Zob. Wystąpienia RPO do Ministra Sprawiedliwości z 18 kwietnia 2017 r., 27 września 2018 r. i 25 stycznia 2022 r., KMP.570.3.2017.RK.

²⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016 nr 297, s. 1 z późn. zm.).

innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem²⁷.

6.5 Brak środków prawnych służących ochronie sygnalistów

Skuteczne zapobieganie torturom wymaga stworzenia odpowiednich ram prawnych i kultury instytucjonalnej, które umożliwią funkcjonariuszom Policji zgłaszanie przypadków niewłaściwych zachowań ze strony ich współpracowników, bez ryzyka odwetu lub posądzenia o niełojalność wobec swojej grupy zawodowej.

W przepisach brak jest jednak odpowiednich procedur, które zapewniłyby funkcjonariuszom poufny i bezpieczny sposób raportowania o przypadkach złego traktowania ze strony innych policjantów. Teoretycznie funkcjonariusz może poinformować o ewentualnym uchybieniu bezpośredniego przełożonego lub napisać notatkę służbową. Taki sposób raportowania sprawia jednak, że policjanci obawiają się, iż ich działanie zostanie uznane za niełojalne i poniosą za to konsekwencje. W efekcie wiele przypadków złego traktowania zatrzymanych może nie zostać zgłoszonych. Sprzyja to poczuciu bezkarności i łamaniu praw człowieka.

Przyjęcie środków służących ochronie sygnalistów zalecił Polsce Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu

²⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013 nr 294, s. 1).

Traktowaniu albo Karaniu²⁸. Konieczność ich ochrony podkreślają również Komitet Ministrów Rady Europy²⁹ i Parlament Europejski³⁰.

Działalność sygnalistów stanowi ważny element prewencyjny. Może ona stanowić wczesne ostrzeżenie i pomóc w ujawnianiu nieprawidłowości, które w przeciwnym razie mogłyby pozostać ukryte, oraz identyfikacji osób odpowiedzialnych za naruszenia³¹. Służy też samej organizacji, gdyż pomaga jej zrozumieć, że uczynienie procesu informowania o nieprawidłowościach łatwiejszym i bezpieczniejszym leży w jej interesie³². Niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza może bowiem rzutować na wizerunek całej formacji oraz szacunek dla prawa i instytucji państwa. Wdrażanie wewnętrznych mechanizmów raportowania o nieprawidłowościach sprzyja zaś kreowaniu wysokich standardów zarządzania ryzykiem³³.

O braku odpowiednich rozwiązań prawnych dotyczących sygnalistów w służbach mundurowych i specjalnych Rzecznik Praw Obywatelskich informował Premiera³⁴ oraz, w kontekście funkcjonariuszy Policji, również Marszałka Senatu³⁵.

W odpowiedzi na wystąpienie Minister – Członek Rady Ministrów Koordynator Służb Specjalnych Mariusz Kamiński poinformował Rzecznika, że możliwość objęcia statusem sygnalisty funkcjonariuszy tych służb zostanie poddana analizie w trakcie prac nad projektem ustawy wdrażającej do polskiego systemu prawnego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii. Kluczowe w tej kwestii mają być działania i propozycje ministra właściwego do spraw pracy, nie zaś

²⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2013 r., CPT/Inf (2014) 21, par. 24. Zob. również Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, par. 71.

²⁹ Zob. Protection of whistleblowers: recommendation CM/Rec (2014)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014 and explanatory memorandum.

³⁰ Zob. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie uzasadnionych środków ochrony sygnalistów działających w interesie publicznym podczas ujawniania poufnych informacji posiadanych przez przedsiębiorstwa i organy publiczne (2016/2224(INI)).

³¹ Zob. Explanatory memorandum, Introduction. The importance of whistleblowing and protecting whistleblowers in Europe, pkt 1 i 3.

³² Tamże, pkt 8.

³³ Tamże, pkt 9.

³⁴ Zob. Wystąpienie RPO z 16 kwietnia 2018 r., KMP.570.1.2018.RK.

³⁵ Zob. Wystąpienie RPO z 29 czerwca 2021 r., KMP.071.4.2021.

przepisy dotyczące statusu sygnalisty ujęte w projekcie ustawy o jawności życia publicznego³⁶.

Projekt ustawy zgłoszony przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej znajduje się obecnie na etapie prac legislacyjnych.

7. Obszary wymagające poprawy

7.1 Traktowanie

W czasie swojej wizyty przedstawiciele KMPT uzyskali informacje, że wszystkie osoby zatrzymane podczas doprowadzenia do PdOZ mają zakładane kajdanki na ręce trzymane z tyłu. Ponadto z uzyskanych informacji wynika, że osoby zatrzymane transportowane są również w kajdankach.

Z doświadczenia KMPT wynika, że profilaktyczne stosowanie kajdanek nie zawsze jest konieczne. Nie w każdej bowiem sytuacji ich użycie jest adekwatne do rzeczywistego zagrożenia stwarzanego przez osobę zatrzymaną, szczególnie gdy osoba zatrzymana nie stawia oporu, nie jest agresywna, towarzyszy jej kilku funkcjonariuszy Policji i/lub znajduje się w bezpiecznym miejscu (np. w zamkniętym pojeździe policyjnym lub budynku jednostki Policji dysponującym specjalnymi zabezpieczeniami ochronnymi).

Nadużywanie stosowania kajdanek może wiązać się dodatkowymi dolegliwościami, a w niektórych sytuacjach ich użycie może być niebezpieczne, np. gdy są one:

- mocno zaciśnięte – może dojść wówczas do uszkodzeń kończyny³⁷, obtarć i niepotrzebnego cierpienia; mogą też pogłębić uszkodzenia ciała lub dolegliwości fizyczne i zdrowotne, które poprzedzają zatrzymanie lub są jego następstwem³⁸,

³⁶ Zob. Pismo z 21 września 2021 r., znak DBN.WP.3581.5.4.2020.GG(25).

³⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 17 i przypis 17.

³⁸ Zob. Handcuffs and Other Instruments of Restraint in Court Hearings. Practical guidelines and international standards, Omega Research Foundation, UNODC i CNJ, opublikowany w 2022 r., s. 29.

- zakładane na ręce skute z tyłu – ograniczają one ruchy bardziej niż kajdanki zakładane na ręce z przodu i zwiększają ryzyko nadmiernego rozciągnięcia i związanych z tym urazów nerwów/mięśni³⁹,
- używane w czasie transportu – ograniczają zdolność zatrzymanego do ochrony przed upadkiem w sytuacji, gdy pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi (w szczególności gdy zatrzymani nie mają zapiętych pasów bezpieczeństwa, których często nie posiadają pojazdy policyjne)⁴⁰.

Z kolei stosowanie kajdanek w czasie badań medycznych narusza godność zatrzymanych, uniemożliwia rozwój właściwej relacji lekarz-pacjent i może zaszkodzić obiektywności ustaleń medycznych⁴¹.

Z powyższych względów kajdanki nie powinny być profilaktycznie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Z kolei w tych sytuacjach, gdy ich użycie jest niezbędne, nie powinny być one zapięte zbyt mocno i powinny być zdejmowane tak szybko jak to możliwe.

Należy unikać stosowania kajdanek na ręce skute z tyłu i kajdanek jako takich w czasie transportu lub w czasie badań medycznych. Zatrzymani powinni być przewożeni w bezpiecznych pojazdach, co ograniczy konieczność stosowania tego środka przymusu bezpośredniego. Policjanci powinni wypracować odpowiednie rozwiązania taktyczne i zasady wzajemnej asekuracji na wypadek agresji lub próby ucieczki zatrzymanego, tak by profilaktyczne stosowanie kajdanek nie było co do zasady konieczne, a ich użycie miało charakter wyjątkowy.

Problem ten sygnalizowany był Polsce przez SPT⁴² i CPT⁴³.

³⁹ Tamże, s. 44.

⁴⁰ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, opublikowany w 2021 r., s. 57.

⁴¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 79.

⁴² Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 68 i 69.

⁴³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 17 i przypis 17.

SPT zaleca w swoich sprawozdaniach, by metody ograniczające nakładane na zatrzymanych były jak najmniej inwazyjne i stosowane po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka zagrożenia. Żadna osoba nie powinna być zakuta w kajdanki bez ważnego powodu związanego z bezpieczeństwem⁴⁴.

KMPT zaleca przypomnienie podległym funkcjonariuszom o zasadach stosowania kajdanek wobec osadzonych oraz zapoznanie ich ze standardami i zaleceniami CPT i SPT w tym zakresie.

W trakcie wizytacji Krajowy Mechanizm uzyskał informację, że funkcjonariusze Policji Komendy Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim nie są wyposażeni w kamery noszone na mundurze (typu body cameras). W ocenie KMPT kamery noszone mają walor zapobiegawczy, i to zarówno w odniesieniu do niewłaściwych zachowań ze strony funkcjonariuszy, jak i osób, wobec których podejmowana jest interwencja. Świadomość zarejestrowania całej sytuacji i wykorzystania nagrania w sądzie może działać odstraszająco na osoby agresywne, co poprawi bezpieczeństwo samych funkcjonariuszy, ochroni ich przed bezpodstawnymi oskarżeniami i przyczyni się do poprawy jakości ich pracy. Z kolei w sytuacjach, gdy użycie środków przymusu bezpośredniego budzi wątpliwości – nagranie może pomóc w ocenie całej sytuacji, wyciągnięciu wniosków i omówieniu błędów oraz wyciągnięciu konsekwencji nieuzasadnionego i/lub nieproporcjonalnego użycia.

Dlatego też rekomendowanym rozwiązaniem jest wykorzystywanie kamer noszonych w jak największym zakresie.

Mając powyższe na uwadze, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zwraca się w tym miejscu do Komendanta Powiatowego Policji w Aleksandrowie Kujawskim o informację, czy wnioskował o wyposażenie funkcjonariuszy podległej mu jednostki w kamery noszone na mundurze, a jeśli tak, to czy takie wyposażenie przewidziane zostało dla wszystkich funkcjonariuszy, czy tylko dla tych pełniących służbę w konkretnych wydziałach.

⁴⁴ Zob. Raport SPT z wizyt w Wielkiej Brytanii w 2019 r., CAT/OP/GBR/ROSP/1, par. 105-106.

7.2 Poinformowanie o zatrzymaniu

Zgodnie z uzyskanymi informacjami, funkcjonariusze Policji, na żądanie zatrzymanego, informują o tym fakcie wskazane przez niego osoby trzecie. Zasada ta dotyczy jednak tylko osób zatrzymanych do czynności, a nie osób doprowadzonych do wytrzeźwienia. Nie ma też możliwości, aby osoba zatrzymana sama wykonała połączenie telefoniczne.

Taka postawa nie zawsze jest uzasadniona i konieczna. Policjanci powinni rozważyć, czy w konkretnym przypadku takie obostrzenie jest rzeczywiście potrzebne.

W pierwszej kolejności należałoby więc rozważyć możliwość samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych prawo to realizować za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji.

Zgodnie z Rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ – Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana (Zasada 16.1).

7.3 Dostęp do pomocy prawnej

Zgodnie z informacją uzyskaną od funkcjonariusza pełniącego służbę w PdOZ, osobom zatrzymanym umieszczonym w PdOZ umożliwia się spotkanie z adwokatem lub radcą prawnym. Spotkania takie odbywają się w pomieszczeniu monitorowanym. Kamera monitoringu zgodnie z oświadczeniem funkcjonariuszy rejestruje wyłącznie obraz.

Zgodnie art. 245 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁴⁵, zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.

W ocenie KMPT obecność kamery w pokoju do rozmów z prawnikiem nie gwarantuje pełnej poufności kontaktu (osłabiając tym samym działanie minimalnej gwarancji prewencji tortur), narusza tajemnicę adwokacką i prawo do obrony.

Powyższy pogląd podziela samorząd adwokacki, który w pismach do Rzecznika Praw Obywatelskich sygnalizował, że obecność kamery w pokoju do rozmów z pełnomocnikiem może prowadzić do naruszenia tajemnicy adwokackiej i godzić w prawo do obrony, w tym w prawo do swobodnego kontaktu z obrońcą oraz prawo do rzetelnego procesu. Tajemnicę adwokacką należy bowiem rozumieć możliwie szeroko. Obejmuje ona nie tylko rozmowę, ale również materiały przekazane przez klienta lub adwokata w postaci notatek lub dokumentów. Monitorowanie spotkań z obrońcą narusza poufność przekazywanych informacji, szkodzi relacji szczególnego zaufania obrońcy i jego klienta, a tym samym ma wpływ na skuteczność świadczonej pomocy prawnej⁴⁶.

W Dwudziestym Pierwszym Sprawozdaniu Ogólnym⁴⁷ CPT stwierdził, iż umożliwienie osobom zatrzymanym przez policję dostępu do adwokata jest podstawowym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem, zniechęca bowiem osoby skłonne do stosowania przemocy wobec zatrzymanych. Ponadto prawnik jest w stanie podjąć odpowiednie kroki w przypadku otrzymania informacji o złym traktowaniu swojego klienta.

⁴⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 z późn. zm.).

⁴⁶ Zob. Pismo Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 25 lutego 2019 r., znak NRA.56.1.2019, Pismo Przewodniczącej Komisji Praw Człowieka przy Naczelnej Radzie Adwokackiej z dnia 2 lipca 2021 r., znak NRA.56.3.2021.

⁴⁷ CPT/inf (2011) 28.

Mając na uwadze powyższe, KMPT rekomenduje umożliwianie zatrzymanym spotkań z adwokatami lub radcami prawnymi w pomieszczeniu niemonitorowanym, w warunkach poufności, poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy Policji. Jeśli z uwagi na warunki lokalowe jednostki nie ma możliwości zapewnienia takiego pomieszczenia, KMPT zaleca zasłonięcie kamery monitoringu na czas spotkania.

W wizytowanym PdOZ i na terenie Komendy Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim brak było listy adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód na terenie właściwości miejscowej Komendy. Taka lista ułatwia dostęp zatrzymanego do profesjonalnego pełnomocnika, co ma fundamentalne znaczenie zarówno z punktu widzenia prewencji tortur, jak i prawa do obrony. Może służyć też poprawie kontaktów interpersonalnych z funkcjonariuszami i łagodzić napięcia wywołane faktem zatrzymania.

Z uwagi na powyższe KMPT zaleca opracowanie listy adwokatów i radców prawnych, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie do wglądu, gdy o tą poproszą, celem wyboru pełnomocnika. Standard ten jest zgodny z wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych⁴⁸, zaleceniami dla Polski CAT⁴⁹ i SPT⁵⁰ oraz rekomendacjami CPT dla państw Rady Europy⁵¹.

7.4 Szkolenie funkcjonariuszy

⁴⁸ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

⁴⁹ Zob. Uwagi końcowe Komitetu Przeciwko Torturom dotyczące siódmego raportu okresowego Polski, CAT/C/POL/CO/7, par. 15 pkt b i 16 pkt b.

⁵⁰ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 52.

⁵¹ Zob. Raport CPT z wizyty na Słowenii w 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, par. 15, Raport CPT z wizyty w Danii w 2014 r., CPT/Inf (2014) 25, par. 16, Raport CPT z wizyty w Polsce w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 27 i przypis 37.

W 2022 roku w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego przeprowadzono 2 szkolenia dla policjantów pełniących służbę ochronną. Jak wynika z udzielonych informacji, podczas przeprowadzanych doraźnych kontroli pełnienia służby ochronnej każdorazowo omawiane są stwierdzone wszelkie uchybienia, a funkcjonariusze zapoznawani są z nadsyłanymi z Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszcy informacjami w zakresie wydarzeń nadzwyczajnych zaistniałych podczas pełnienia służby ochronnej. W lutym 2023 roku zostało przeprowadzone lokalne doskonalenie zawodowe poświęcone pełnieniu służby ochronnej w PdOZ.

KMPT rekomenduje, by do programów szkoleniowych funkcjonariuszy włączyć zagadnienia związane z międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur, Protokołem stambulskim⁵², komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

Szkolenia w zakresie umiejętności komunikacji interpersonalnej i Protokołu stambulskiego są szczególnie istotne w kontekście trwającej wojny w Ukrainie. Do policyjnych miejsc zatrzymań trafić mogą bowiem ofiary tortur i osoby, które doświadczyły innych traumatycznych przeżyć związanych z wojną, co może mieć wpływ na ich funkcjonowanie w społeczeństwie oraz w samym PdOZ. Policjanci powinni więc być świadomi ewentualnych problemów w tym zakresie i posiadać praktyczne umiejętności, jak radzić sobie z trudnymi sytuacjami (bez konieczności uciekania się do rozwiązań siłowych) oraz jak pomóc w sytuacji retrospekcji traumatycznych przeżyć.

W ocenie SPT szkolenie funkcjonariuszy jest mechanizmem zapobiegania torturom. Z tego też względu programy szkoleniowe wszystkich policjantów powinny obejmować międzynarodowe standardy praw człowieka, ukierunkowane na

⁵² Oficjalny podręcznik ONZ zawierający wytyczne w zakresie wykrywania tortur, ich dokumentowania i prowadzenia postępowań przygotowawczych. Zob. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Office of the High Commissioner for Human Rights, Professional Training Series No. 8/Rev. 2, New York and Geneva, 2022. Uaktualniona wersja dostępna jest pod adresem: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

prewencję tortur i złego traktowania⁵³. Ponadto wszystkie osoby sprawujące nadzór nad osobami zatrzymanymi oraz zajmujące się dokumentacją i śledztwem w sprawie tortur i złego traktowania powinny zostać przeszkolone w zakresie stosowania Protokołu stambulskiego⁵⁴.

W ocenie SPT stanowi on bowiem niezbędne narzędzie wykrywania, dokumentowania, zgłaszania i jako takiego powstrzymywania tortur i złego traktowania⁵⁵. Nie tylko pomaga we wczesnej identyfikacji ofiar i dokumentowaniu traumu, ale również w ocenie potrzeb i dostosowaniu do nich odpowiedniej opieki⁵⁶.

CPT z kolei wskazuje, że rozwój odpowiedniej edukacji policyjnej, wstępne przygotowanie i ciągłe szkolenia w zakresie stosowania standardów praw człowieka, krajowych norm i gwarancji są kluczowym elementem poprawy praktyk policyjnych⁵⁷.

CPT rekomenduje, by szczególny nacisk w systemie szkolenia funkcjonariuszy został położony na rozwijanie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej, opartych na poszanowaniu godności człowieka. Posiadanie takich umiejętności pozwoli policjantowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc, a także – bardziej ogólnie – doprowadzi do zmniejszenia napięć i podniesienia jakości życia, z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych⁵⁸.

W Komendzie Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim 17 policjantów upoważnionych jest do pobierania do służby przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, po wcześniejszym ukończeniu doskonalenia zawodowego lokalnego organizowanego przez Wydział Kadr i Szkolenia

⁵³ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku w 2008 r., CAT/OP/MEX/1, par. 95.

⁵⁴ Zob. Raport SPT z wizyty w Wielkiej Brytanii w 2019 r., CAT/OP/GBR/ROSP/1, par. 71, Raport SPT z wizyty w Portugalii w 2018 r., CAT/OP/PRT/1, par. 34.

⁵⁵ Zob. Uwagi i zalecenia SPT przedstawione w raportach z wizyt w: Polsce [CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 55], Wielkiej Brytanii [CAT/OP/GBR/ROSP/1, par. 69 i 71], Portugalii [CAT/OP/PRT/1, par. 34, 89, 93], Hiszpanii [CAT/OP/ESP/1, par. 46, 63-64, 70] i Brazylii [CAT/OP/BRA/3, par. 20-22, 34, 89, 93].

⁵⁶ Zob. Oświadczenie CAT, SPT, Specjalnego Sprawozdawcy ds. Tortur i Rady Powierniczej Dobrowolnego Funduszu ONZ na rzecz Ofiar Tortur z dnia 25 czerwca 2019 r, dostępne na: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24739&LangID=E> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

⁵⁷ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, par. 71.

⁵⁸ Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, par. 60.

Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy; stosowne zaświadczenie znajduje się w aktach osobowych policjanta.

W ocenie KMPT stosowanie paralizatora może w niektórych sytuacjach przyczynić się do uniknięcia użycia broni palnej. Niemniej jednak nieprawidłowo wykorzystany może stanowić niebezpieczeństwo zarówno dla samych funkcjonariuszy, jak i osób zatrzymanych.

KMPT zaleca włączenie do szkoleń funkcjonariuszy dotyczących posługiwania się paralizatorami zagadnień związanych z:

- międzynarodowymi standardami dotyczącymi używania paralizatorów, w tym wytycznych ONZ⁵⁹, standardów CPT⁶⁰ i zaleceń dla Polski przedstawionych w raporcie CPT z wizyty w 2017 r.⁶¹;
- potencjalnymi skutkami ich użycia dla zdrowia człowieka;
- sytuacjami zwiększającymi ryzyko dla zdrowia i sytuacjami, gdy ich użycie może okazać się nieskuteczne (np. wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub osób, które nie reagują na ból)⁶²;
- alternatywnymi do środków przymusu bezpośredniego metodami działania (jak deeskalacja sytuacji konfliktowych, mediacja, skuteczna komunikacja);
- udzielaniem pierwszej pomocy przedmedycznej.

⁵⁹ Zob. United Nations Human Rights Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement z 2020 r. Wytyczne dostępne na stronie: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/united-nations-human-rights-guidance-less> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

⁶⁰ Zob. Dokument pt. „Broń elektryczna”, Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego, CPT/Inf (2010) 28 - part, dostępny w języku polskim na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/EDW> [dostęp: 24 stycznia 2013 r.].

⁶¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 21-22.

⁶² Zob. Przykładowo wytyczne ONZ - United Nations Human Rights Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement z 2020 r., par. 7.4.5.–7.4.10.

Zagadnienia te należy na stałe włączyć do systemu szkoleń w zakresie posługiwania się paralizatorami, tak by ich zakres odpowiadał wytycznym ONZ⁶³ i standardom CPT⁶⁴.

Warto też w tym miejscu odwołać się również do raportu Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Tortur Nilsa Melzera z 2017 r., poświęconego użyciu siły przez funkcjonariuszy organów państwowych⁶⁵.

W raporcie tym Specjalny Sprawozdawca wskazuje, że państwa muszą podjąć skuteczne środki w celu prewencji występowania aktów tortur i innych form złego traktowania, w ramach ich jurysdykcji. Oznacza to, że państwa muszą uregulować kwestię użycia siły w celu zatrzymania oraz ustanowić odpowiednie mechanizmy w celu zapewnienia, że funkcjonariusze państwowi są przeszkoleni, wyposażeni i poinstruowani, aby zapobiegać torturom i innemu okrutnemu traktowaniu albo karaniu, w operacjach egzekwowania prawa⁶⁶.

Specjalny Sprawozdawca zaleca zapewnienie funkcjonariuszom organów ścigania obowiązkowych wstępnych i okresowych szkoleń oraz instrukcji dotyczących zgodnego z prawem użycia siły, a także skutecznego wdrażania alternatywnych, pozbawionych przemocy metod i taktyki, ze szczególnym uwzględnieniem zapobiegania wszelkim aktom tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania⁶⁷. Ponadto rekomenduje regularne monitorowanie skuteczności takich szkoleń w zapobieganiu torturom oraz innym naruszeniom praw człowieka⁶⁸.

⁶³ Tamże, par. 4.5.1.–4.5.4. oraz par. 7.4.7.

⁶⁴ Zob. Dokument pt. „Broń elektryczna”, Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego, CPT/Inf (2010) 28 - part, par. 69, 75, 80.

⁶⁵ Zob. Raport specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Tortur pt. „Extra-custodial use of force and the prohibition of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”, 20 lipca 2017 r., A/72/178.

⁶⁶ Tamże, par. 58.

⁶⁷ Tamże, par. 66 pkt a.

⁶⁸ Tamże, par. 66 pkt b.

8. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

8.1 Komendantowi Powiatowemu Policji w Aleksandrowie Kujawskim:

1. przypomnienie podległym funkcjonariuszom o zasadach stosowania kajdanek wobec osób zatrzymanych oraz zapoznanie ich ze standardami i zaleceniami CPT i SPT w tym zakresie;
2. opracowanie we współpracy z lokalnym samorządem prawniczym listy adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód na terenie właściwości miejscowej Komendy Powiatowej Policji w Aleksandrowie Kujawskim, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie do wglądu, gdy o to poproszą, celem wyboru pełnomocnika;
3. umożliwianie osobom zatrzymanym odbywania spotkań z adwokatami lub radcami prawnym w pomieszczeniu niemonitorowanym, w warunkach poufności, poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy Policji. Jeśli z uwagi na warunki lokalowe jednostki nie ma możliwości zorganizowania takiego pomieszczenia, KMPT zaleca zasłonięcie kamery monitoringu na czas spotkania;
4. umożliwianie osobom zatrzymanym samodzielnej realizacji prawa do powiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu, a tylko w sytuacjach szczególnych realizowanie powiadomień za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji;
5. włączenie zagadnień wskazanych w pkt 7.4 raportu do szkoleń funkcjonariuszy poświęconych posługiwaniu się paralizatorami;
6. włączenie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy Policji zagadnień związanych z międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

Ponadto Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur prosi o informacje dotyczące wyposażenia funkcjonariuszy w kamery nasobne (pkt 7.1 *in fine*).

8.2 Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Bydgoszczy:

1. przekazanie Komendantowi Powiatowemu Policji w Aleksandrowie Kujawskim środków finansowych na realizację tych zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.

Opracowała: Klaudia Kamińska

Za Zespół podpisuje:

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/